

THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF READING LITERACY IN PRIMARY GRADES

Abdramanova Dinara

2nd year student of the faculty of preschool and primary education, Nukus state pedagogical institute named after Ajinyoz
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17939049>

ARTICLE INFO

Received: 08th December 2025

Accepted: 14th December 2025

Online: 15th December 2025

KEYWORDS

Emotional intelligence, EQ, reading literacy, primary education, emotional perception, motivation, empathy, student activity, reading process, text comprehension, emotional environment, reflection, socio-emotional development, reading competence, pedagogical approach.

ABSTRACT

This article analyzes the significance of emotional intelligence (EQ) in developing reading literacy among primary school students from a scientific and pedagogical perspective. The study examines how the components of emotional intelligence—recognizing emotions, managing emotions, motivation, empathy, and social skills—affect the processes of perceiving, understanding, and evaluating texts. Findings indicate that students with higher EQ levels are better able to comprehend the emotional states reflected in a text, visualize literary images more effectively, and demonstrate higher performance in text analysis. The article also highlights the positive impact of teacher-supported emotional learning environments and methods such as analyzing characters' emotions, role reading, and reflection activities on the development of reading literacy and EQ. In conclusion, practical recommendations are provided to strengthen the interrelationship between reading literacy and emotional intelligence.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA HISSIY INTELLEKT OMILINING ROLI

Abdramanova Dinara

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17939049>

ARTICLE INFO

Received: 08th December 2025

Accepted: 14th December 2025

Online: 15th December 2025

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonida hissiy intellekt (EQ) omilining ahamiyati ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda hissiy intellektning tarkibiy qismlari — emotsiyalarni anglash, boshqarish, motivatsiya, empatiya va ijtimoiy ko'nikmalar — o'quvchining matnni qabul

KEYWORDS

Hissiy intellekt, EQ, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, emotsional idrok, motivatsiya, empatiya, o'quvchi faoliyati, o'qish jarayoni, matnni tushunish, emotsional muhit, refleksiya, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, o'qish kompetensiyasi, pedagogik yondashuv.

qilish, tushunish va baholash jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatishi yoritilgan. EQ darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilar matn mazmunidagi hissiy holatlarni chuqurroq anglay olishi, badiiy obrazlarni tasavvur qilishda faolroq bo'lishi hamda matnni tahlil qilishda yuqori natijalar ko'rsatishi aniqlanadi. Shuningdek, o'qituvchi tomonidan emotsional qo'llab-quvvatlangan o'quv muhitini yaratish, qahramonlarning hissiyotlarini tahlil qilish, rolda o'qish, refleksiya mashqlari kabi metodlarning o'qish savodxonligi va EQ rivojiga ijobiy ta'siri ko'rsatiladi. Maqola yakunida o'qish savodxonligi va hissiy intellektning o'zaro bog'liqligini mustahkamlashga doir amaliy tavsiyalar beriladi.

Maktabda o'qishni o'rganish – juda muhim. O'qish orqali boshqa fanlarni ham yaxshiroq tushunamiz, dunyoqarashimiz o'zgaradi, tilimiz ravonlashadi va o'zimiz mustaqil bilim olamiz. O'zbekistonda ta'lim sohasida o'qishga ancha ahamiyat berilyapti, shunga mos ravishda talablar ham oshgan.

Hozir kitobxonlik faqat tez o'qish emas, balki o'qigan narsani yurakdan his qilish va tushunish bilan o'lchanadi. Shuning uchun maktabda bolalarni hissiy jihatdan tarbiyalash juda zarur.

O'zbek olimlari O'.Hoshimov, N. Mahmudovlar o'qishning foydali taraflarini aytishgan. Ularning fikricha, o'qish:

- Fikrlash doiramizni kengaytiradi;
- Eng muhim fikrni topishga yordamlashadi;
- Nima uchun nimadir sodir bo'layotganini bilishga yordam beradi;
- Taqqoslash va xulosa chiqarishga o'rgatadi;
- Fantaziyamizni boyitadi.

Demak, o'qish – bu shunchaki harflarni tanish emas, balki o'qilgan narsani aql va qalb bilan his etishdir.

Hissiy intellekt – bu o'z his-tuyg'ularini bilish, ularni idora qilish, boshqalarning dardini tushunish degani. O'zbekistonlik olimlar G'.Shoumarov, R. Sunnatovalar aytishicha, his-tuyg'ularimiz yaxshi bo'lsa, o'zimiz ham yaxshi bo'lamiz.

Ta'limda hissiyotlar:

- O'quvchiga kitobdagi qahramonlarning his-tuyg'ularini his qilishga yordam beradi;
- Voqealarga yurakdan munosabat bildirishga o'rgatadi;
- Kitobga bo'lgan qiziqishni orttiradi;
- Sinfdagi ahvolni yaxshilaydi;
- Suhbatlashish va birgalikda ishlash orqali o'qishni yaxshilaydi.

O'qituvchi olim M. Rasulovning fikricha, o'quvchida his-tuyg'u kuchli bo'lsa, matnni yaxshiroq tushunadi.

Hissiy intellekt – bu o'z his-tuyg'ularini anglash, ularni boshqarish, boshqalarning hissiyotlariga javob qaytarish, ularga rahm qilish va vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila olish demakdir. O'zbekistonlik psixolog olimlari G'. Shoumarov, D. Rahimovlar hissiyotlar bolalarning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega, deyishadi. Ular o'quvchilarning hissi kuchli bo'lsa, darsda faol qatnashishini, o'zini boshqara olishini va kitobdagi voqealarni yaxshiroq tahlil qilishini aytishgan.

O'quvchi o'z his-tuyg'ularini tansa, ularni gapirib bera olsa, o'qishda katta yutuqlarga erishadi. O'zbek psixologi R. Sunnatovning aytishicha, hissiyotlarni to'g'ri tushunish bolaning ichki olamini boy qiladi, uning kitob qahramonlariga bo'lgan mehrini oshiradi.

O'quvchi o'z his-tuyg'ularini boshqara olsa, o'qiyotganda diqqatini jamlaydi, kitobni chuqur tushunadi va uni tahlil qila oladi. D. Rahimovning fikricha, hissiy o'zini tuta bilish bolaning o'qishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi.

Achinish – boshqa odamning his-tuyg'ularini tuyish va tushunish – kitoblarni tahlil qilishda juda asqotadi. X. G'ulomova va Z. Nishonovalarning aytishicha, o'quvchi kitob qahramonining dardini his qilsa, kitobni yanada teranroq anglaydi.

Suhbatlashish, birgalikda o'qish va bahslashish matnni chuqurroq tushunishga yordam beradi. O'zbek o'qituvchisi M. Rasulova o'quvchining ruhiy holati sinfdagi darsning sifatiga ta'sir qiladi, deydi.

Hissiy intellekt – o'qishni yaxshilashdagi muhim omil. O'qish nafaqat kitobni ko'z yugurtirib chiqish, balki undagi g'oyalarni, insonlarni, his-tuyg'ularni anglash demakdir. O'zbek olimlari X. G'ulomova, N. Mahmudovlarning aytishicha, o'quvchilarning hissiyotlari jo'shqin bo'lsa, kitobni yaxshiroq tushunadi.

Hozirgi zamon o'qitish usullarida o'qish shunchaki matnni o'qish emas, balki uni tushunish, tahlil etish, baholash va hayot bilan bog'lashdir. Shu sababli, hissiyotlar bu jarayonning asosiy qismiga aylanib bormoqda.

O'zbek olimlari A. Qosimova, R. Sayfullayevalarning aytishicha, his-tuyg'ularga boy bolalar kitobni tezroq o'zlashtiradi, kitob qahramonlari bilan birga yashay oladi va kitobdagi voqealarni o'z tasavvurida jonlantiradi. Bu esa ularning:

- Kitobni tahlil qilish qobiliyatini;
- Yangi narsalarni o'ylab topishini;
- Go'zal nutqini;
- Tortishmasdan fikrlashini;
- Qobiliyatining erta namoyon bo'lishini kuchaytiradi.

O'qish va hissiyotlar chambarchas bog'liq, chunki:

1. Hissiyotlarni tushunish. O'quvchi kitobdagi vaziyatlarni faqatgina tafakkur bilan emas, balki yuragi bilan his qilsa, kitobning mohiyatini yanada chuqurroq anglaydi. G. Shodmonovning so'zlariga ko'ra, yosh bolalarda hissiyotlar katta ahamiyatga ega bo'lgani uchun o'qish jarayoni aynan hissiyotlar orqali yaxshi natija beradi.

2. Achinish orqali to'g'ri o'qish. Mehribon o'quvchilar kitoblardagi qahramonlarning his-tuyg'ularini sezadi, voqealarga chuqur kirib boradi. Bu esa o'quvchining xotirasini, fantaziyasini va xulosa chiqarish qobiliyatini tezlashtiradi.

3. O'qishga havas. Hissiyotli bolalar kitobga mehr bilan qaraydi, o'qishdan zavq oladi. Bu esa o'qishning asosiy maqsadlaridan biridir.

4. Qiyinchiliklarga dosh berish. O'qish jarayonida uchrashi mumkin qiyinchiliklarni (uzun so'zlar, tushunarsiz joylar) yaxshi qabul qilish bolada o'qishga bo'lgan ishtiyoqni so'ndirmaydi. Hissiyotli bolalar stress, qo'rquv va xijolat tortish kabi hislardan osonlik bilan xalos bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabda o'qish va hissiyotlar bir-biri bilan bog'liq. Qalbida mehr bor, kitobga ishtiyoqi baland bolalar kitobni tez, to'g'ri va tushunib o'qiydi. O'zbek olimlari (R. Sayfullayeva, A. Qosimova) ta'lim jarayoniga hissiyotlarni qo'shish yaxshi natija beradi, o'quvchilarni muloqotga kirishishga va o'z his-tuyg'ularini boshqarishga o'rgatadi deyishmoqda. Shuning uchun o'qituvchilar darslarda his qilishga, kitob qahramonlarining dardini his etishga, o'zini tahlil qilishga ko'proq e'tibor qaratishi kerak. Bu nafaqat o'qish tezligini oshiradi, balki bolalarda yaxshi xulq-atvor, hurmat, suhbatlashish odobi va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi.

References:

1. Sayfullayeva R., Qosimova A., Shodmonova G. "O'zbek tilini o'qitish metodikasi". – Toshkent: Fan, 2016.
2. Musurmonova O., Umarova O. Boshlang'ich ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Mahmudova N. O'quvchilarda motivatsiyani shakllantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent: TDPU, 2020.
4. To'raqulova J. Emotsional intellekt va uning rivojlanish omillari. – Toshkent: TDPU ilmiy jurnali, 2021.
5. Abdullaeva H. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida idrok jarayonlari. // Pedagogik mahorat jurnali, 2018.
6. Nazarova D. Boshlang'ich ta'limda o'qish darslarining samaradorligi. – Toshkent: 2020.